

AMERIKAI TÖRTÉNET

DANILO KIŠ

Johnnak hívták. *Dzsi, ou, eidzs, en.* A vezetékneve is hasonlóképpen teljesen közönséges, jenki családnév volt: *Smith*. Orra szeplős és fitos, haja vörös, szeme sötétkék, ami miatt gyermekkorában anyai nagynénje, *miss Smith* blue violetnek, kék ibolyának nevezte.

„Miért szomorkodik az én kék ibolyácskám”, kérdezte tőle *miss Smith*, valahányszor lógó orral érkezett haza az iskolából, ilyenkor krikettsapkájának az ellenzőjét is a szemébe húzta, amelyen rikító vörös felirat éktelenkedett: *Massachusetts*, annak a csapatnak a neve, amelynek John is szurkolt, mert ott játszott a bátyja, Alec.

John nem emelte fel a szeméről az ellenzőt, nehogy Mary nénye észrevegye, hogy sír, úgy válaszolt, mert Johnny igen lobbanékony és nagyon önérzetes kölyök volt:

„*Nothing, nothing.*”

„Miért nem akar ebédelni az én ibolyácskám?”

„*Nothing, nothing.*”

„És miért nem vallja be az én kék ibolyám, hogy nem tudta, mennyi hét-szer hét vagy 27 mínusz 18? Miért nem ismeri be, hogy nem tudta, hol ered a Mississippi?”

Ámde Johnny, vigyázva, nehogy a nap felszáríthassa pilláiról a harmatot, csak ült némán az asztalnál. Nem mondott többet se *nót*, se *nothingot*, egy szó sem hagyta el a száját. Öntudatos kölyök volt, aki egyedül az anyukájának mondta el, ha volt valami bevallanivalója. Ezért hallgatott.

Johnny, más néven *blue violet*, várta, hogy az anyukája hazaérjen a munkahelyéről.

„Anyu”, mondta neki Johnny, ő pedig így szólt:

„*O Johnny, dear?*”

Így rögtön megértették egymást.

„- Morgan néni megbüntetett, mert bevertem az orrát annak a féreg Ho-

race Greenwoodnak. Azt mondta, számoljak be neked erről. Már mint hogy szigorú büntetést kaptam. És látogasd meg holnap vagy egy másik alkalommal, de mindenképpen még a szünidő előtt.”

Jonny Smith nagyon vakmerő és igen önérzetes kölyök volt. Ezért is mondott el mindent, amiről be kellett számolnia. Aztán ledobta a fejéről a krikettsapkáját, ugyanúgy, ahogy a bátyja, amikor még náluk lakott, és szürcsölni kezdte a hideg levest.

Smith asszony, az anyukája pedig megkérdezte:

„Jonny, dear, ugye megint azt mondta neked. Hogy az vagy.”

„Yes, mother”, válaszolta Johnny, és mélyen a tányérjába nézett, amelyben már rég elhült a leves.

„Pedig megígérted nekem.”

„Yes, mother, de nem tudom ezt tovább elviselni. Sehogyan sem értem, miért mondja nekem azt. Ezért sarokba szorítottam:

bizonyítsd be

ő meg azt mondta

nézd csak meg a pupillád

akkor azt mondtam

hazudsz

nézd csak meg

bementem a WC-be, és a tükörben azt láttam, hogy Horace tényleg nem hazudott. Sírás kerülgetett, amikor visszamentem az osztályba. Ránéztem Horace Greenwoodra, és azt láttam, hogy az ő szembogara is fekete. Akkor jöttem rá, hogy csak macerál, ezért is vágtam orrba, mihelyt Morgan néni kiment. Megint nem mondott nekem igazat. Nem árulta el, miért hív úgy. Az a szememmel megint ugratás volt.

Jonny konok kölyök, ezért a tetejében még hozzáfűzte:

„Mindaddig verekedni fogok, amíg abba nem hagyják. Miért mondják nekem azt?”

Smith asszony, az anyukája megrovóan és gyöngéden simogatta a fejcskáját, majd csak annyit mondott:

„Johnny, dear, Johnny, dear, meddig megy ez így?”

Egy napon – Johnny tizenkét éves volt, és már kizárták az iskolából – Alec, a bátyja mégis megmagyarázta neki, miről is van szó. Így szólt hozzá:

„Johnny, ebből elég. Sose lesz belőled ember. Istenemre. Ha így folytatod. Te nem ibolyaszál vagy, hanem egy *Woolf*, egy kis farkas.”

„Mégis, miért hívnak engem úgy? Ha ezt megmondod, becsület szavamra többé senkit sem ütök meg.”

„De Johnny, te kis taknyos kölyök vagy.”

„Jó, akkor verekedni fogok. Én leszek Joe Louis. Nahát, ez leszek.”

„Miért Joe Louis, Johnny?”

„Mert ő erős. Ő a legerősebb.”

„De hát néger.”

„Akkor is ő a legerősebb.”

„De te nem vagy néger.”

És akkor Johnny kijelentette:

„Sose félj, Alec, majd AZ LESZEK.”

„És ha megmondom, miért neveznek niggernek? Akkor mi leszel?

„Amit csak akarsz. Egyetemre iratkozom.”

„Eláruljam?”

„Mondd, ha tudod. Alec, máskülönben leharapom a füled. Istenemre.”

„Nocsak.”

„Mondd már, Alec.”

„Hogyan is magyarázzam meg neked, Johnny, amikor még taknyos kis kölyök vagy. Hát, az egyik nagyapád, vagyis a nagyapád nagyapjának megint csak valamelyik nagyapja – nigger volt. Hát ezért. Ezért hívnak úgy. Ezt mindenki tudja a városban... Hanem, Johnny, nem is alaptalanul, mert hiába bokszolsz, mégis kis takonypóc vagy, mondom, megtörténhet még, hogy a fiad majd az lesz. Nigger.”

„*Thank, You, Alec*”, szolt Johnny. „Világos, amit mondasz. Befejezem az iskolát, és beiratkozom az egyetemre. Meglásd. Johnny szavatartó, és nem takonypóc. Meglásd, Alec.”

Nem is volt az. Beváltotta az ígéretét. Majdnem megelőzte Alecet, aki magyarázkodhatott, hogy lefoglalta a krikett és a rögbi, de ez nem volt tudjisten, milyen meggyőző, hiszen Johnny meg bokszolt, mégis befejezte négy év alatt a jogot. Csak egy szemeszterrel Alec után, habár a bátyja négy évvel volt idősebb nála.

Majd leköltözött Délre, és ügyvédi irodát nyitott. Hamarosan nagy hírnévre tett szert, a négerkérdés elismert szakembere lett. Kiadott néhány figyelemreméltó füzetet, amelyek a faji megkülönböztetéséről szóltak, és vezetője volt annak a küldöttségnek, amely Rooseveltnél olyan fontos törvényeket harcolt ki, mint a néger gyerekek iskoláztatására való joga, s ez még csak nem is a legjelentősebb.

Harmincéves korában elvett egy néger lányt, aki az irodájában gyakor-nokoskodott, és emancipációját éppen „doktor” Smith-nek köszönhette, a munkában pedig ő volt a jobbkeze.

Három évvel házasságkötése után, a harmincharmadik születésnapján John Smith közölte a feleségével, hogy nem érzi magát valami rózsásan. Előző este az alabamai küldöttség tiszteletére rendezett fogadáson minden bizonnal olyasmit evett, amire allergiás. Ez az átkozott érzékenység már egyetemista kora óta üldözte. Felmentették miatta a katonai szolgálat alól is, három nap után; túlérzékeny lett az egyenruhára, és egész testét

sötét foltok lépték el. Amint felöltötte könnyű, sportos öltözékét, a foltok egy csapásra eltűntek. Mégis, jó lenne, ha elküldenének Matthews doktorért.

John Smith egész teste verítékben fürdött, amikor megérkezett Matthews doktor. Furcsa sötét foltok jelentek meg rajta, a szeme fehérje zavaros és sárga volt, amit Matthews doktor egyféle sárgaság tünetének vélt, amely meglehetősen gyakori a néger lakosság körében, ám fehér ember igencsak ritkán betegszik meg tőle.

Matthews doktor gyógyszert írt fel, megnyugtatta Smith-nét, a férjnek pedig szigorú diétát és pihenést javasolt. Elmenőben, úgy mellékesen, megjegyezte:

„Előbb kellett volna szólniuk. Félek, a kúra így sokáig eltarthat.”

„De Johnny csak ma reggel lett rosszul. Tegnap még makkegészséges volt és jókedvű”, mondta az asszony aggódva.

Matthews doktor ezen eltűnődött kissé, majd megígérte, hogy másnap is benéz. De ha a beteg állapota rosszabbra fordul, az asszonyosság szólhat neki előbb is. A nap bármely percében. Smith úrtól nem sajnálja a fáradságot.

Másnap kora reggel, úgy négy óra tájban, Matthews doktor telefoncsörégre ébredt.

„O. K.” mondta, és felállt, fülét továbbra is a kagylóhoz tapasztva. „Azonnal ott vagyok.”

Az asszony nem tréfált. John Smith, akit gyermekkorában otthon Északon *blue violet*nek, az iskolában pedig niggernek hívtak, az izzadságtól csuromvizesen feküdt az ágyában, szemmel láthatólag felépült, és mosolygott.

Matthews doktornak le kellett ülnie, hogy leplezze rémületét. John Smith, akit Délen „doktor” Smith-nek neveztek, egyik napról a másikra négerré változott. Még aznap meg is halt, saját kívánságára a néger temetőben polgári szertartás szerint adták meg neki a végtisztességet. A néger Dél maradéktalanul gyászolta. A temetésen a híres Louis Armstrong játszott el néhány bluest.

Utolsó szavai, amelyeket Matthews doktor fülébe suttogott azon a napon, az elmebaj tüneteiről tanúskodtak. Természetesen ezt a titkot Matthews doktor hivatásának teljes diszkréciójával őrizte. Elégedett volt, mert senki sem kételkedett a diagnózisában: veleszületett rendellenesség és túlhajszoltság következtében beállt szívszélhúdás, és elhallgatta, hogy tanácsatlan volt, nem tudta megállapítani a furcsa betegség és a szokatlan halál valódi okát. Saját magát azzal hitette, hogy vannak állapotok és dolgok, amelyek átlépik az anyagi lét határait. Ám egy napon, amikor már tehetetlenségének minden bizonyítéka teljesen elveszítette anyagi mivoltát, Matthews doktor megkérdezte Smith-né asszonyt, ismert-e valami Horace

Greenwoodot, de azt a választ kapta, hogy most hallja először ezt a nevet. Mindez megerősítette a gyanúját, hogy John Smith valóban megháborodott. Mert íme, mit súgott aznap a fülébe:

„Mindennek az a tökéletlen Horace Greenwood az oka.”

Ez, mint mondtuk, igazolta a gyanúját. És, természetesen, megnyugtatta a lelkiismeretét.

TOLDI Éva fordítása

Border Art Workshop (Amerikai Egyesült Államok)